

Nagy Adrienn

A Kolozsvári Kereskedelmi Akadémia sorsa és tanulóinak pályaválasztása a dualizmus kori Magyarországon

A tanulmány célja, hogy bemutassa a kereskedelmi szakoktatásban meghatározó szerepet betöltő Kolozsvári Kereskedelmi Akadémia és tanulói sorsának alakulását a dualizmus kori Magyarországon. A dualizmus időszakában a Budapesti Kereskedelmi Akadémia mellett a kolozsvári kereskedelmi iskola volt az egyetlen olyan intézmény, mely a 19–20. század fordulóját követően is megtarthatta akadémiái címét, mivel a középfokú iskola mellett, a felsőfokú (főiskolai) kereskedelmi képzés indításának nehézségeit is magára vállalta. A kutatás során egyrészt arra kerestük a választ, hogy a kapuit 1878-ban megnyitó kolozsvári kereskedelmi iskola milyen szerepet töltött be a korabeli kereskedelmi szakoktatásban, másrészt vizsgáltuk az iskola tanulóinak társadalmi összetételét, valamint pályaválasztását.

I. Középfokú kereskedelmi szakoktatás szabályozása Magyarországon

Míg az 1850-es évek előtt a vasárnapi iskolák határozták meg a hazai kereskedelmi szakoktatás jellegét, addig a század közepétől egyre nagyobb hangsúlyt kapott a középfokú szakképzés, melynek első fontos állomása 1857-ben a Pesti Kereskedelmi Akadémia megnyitása volt. A polgári kereskedőknek a tanoncoktatás tekintetében megfogalmazott igényei a nagykereskedők számára már nem bizonyultak elegendőnek, ugyanis a nagykereskedők – akiknek testülete 1846-ban alakult meg – nem elégedtek meg az elemi, magán, illetve egyes alreáliskolák szakképzési színvonalával, valamint ezen iskolák nyújtotta végzettségek társadalmi presztízsével. Az 1850-es évek közepén a nagykereskedők már nyíltan is szót emeltek egy Höhere Handelsschule, azaz egy középfokú felsőbb kereskedelmi iskola megalapítása mellett.¹ A Nagykereskedők 1856. évi választmányi ülésén Appiano József a Pest-Budai Kereskedelmi és Iparkamara, a Pesti Magyar Kereskedelmi Bank és a Pesti Lyold-Társulat elnöke felszólalásában

---

¹ PÓLYA Jakab: *A Pesti Polgári Kereskedelmi Testület és a Budapesti Nagykereskedők és Nagyiparosok Társulata története*. Budapest, 1896, Franklin-Társulat Nyomdája, 146. p

rámutatott arra, hogy ha az állam nem tesz semmit, akkor magának a testületnek kell lépnie a középfokú kereskedelmi szakoktatás megszervezése érdekében, vállalva az ezzel járó anyagi terheket is. Appiano mintaként a lipcsei, a drezdai, a brünni és a laibachi iskolát mutatta be.² A külföldi iskolák közül leginkább az 1831-ben alapított lipcsei intézmény (Handelslehranstalt) felelt meg a hazai igényeknek, melynek célkitűzéseiben a gyakorlati képzés fontossága mellett, az általánosan művelő tárgyak is jelentős szerepet kaptak. A leendő iskola elnevezésére mintául az 1856-ban megnyíló prágai Handelsakademie szolgált. Az új iskola működési alapelveit és szervezeti szabályzatát a Budapesti Nagykereskedők és Nagyiparosok Társulata és a Pesti Polgári Szabadalmazott Kereskedelmi Testület dolgozta ki, melyet a Helytartótanács 1857. április 17-én határozatával (némi módosítás után) elfogadott.³ A Pester Handelsakademie ünnepélyes megnyitására 1857. november 1-én került sor.⁴ A végleges szervezeti szabályzat értelmében két tagozatra oszlott az iskola: állt egy felsőbb kereskedelmi tanintézetből és egy kereskedő tanonciskolából.

Az 1867-es kiegyezés után a modernizálódó gazdaság egyre több szakképzett munkaerőt igényelt, melynek eredményeként ugyan történt előrelépés a szakoktatásban, ám annak üteme eleinte messze nem elégítette ki a szükségleteket. A magyar gazdaság fejlődésében, a nem mezőgazdasági ágazatokat tekintve nagyon jelentős szerepük volt a hazánkba érkező és letelepedő külföldi vállalkozóknak, mérnököknek, műszaki és gazdasági tisztviselőknak és szakmunkásoknak.⁵ A dualizmus idején kezdetét vette a szakoktatási rendszer kialakítása, eleinte az ipari szakoktatásra helyezve a hangsúlyt.

A szakiskolák a szakminisztériumok hatáskörébe tartoztak, kivételt képez az ekkor még egyetlen középfokú kereskedelmi magániskola, a már említett pesti akadémia. Az 1872-es országgyűlésen a szakképzésről lezajlott viták eredményeképpen a kereskedelmi oktatásügy a földművelés-, ipar- és kereskedelemügyi miniszter jogköréből a vallás- és közoktatásügyi miniszter irányítása alá

² VINCZE Frigyes: *A szakoktatásunk múltja és jelene*. Budapest, 1937, Szepes és Urbányi, 64–65. p.

³ BRICHT Lipót: *A Budapesti Kereskedelmi Akadémia története alapításától 1895-ig*. Budapest, 1896, Singer és Wolfner, 231. p.

⁴ Az akadémia működésének első tíz évében az Ürményi-féle Bálvány utcai bérház második emeletének 16 szobájában nyert elhelyezést, 1867-ben a fenntartó egyesület megvette a Vilmos Császár út és gr. Zichy Jenő utca sarkán álló házat, ahol 18 évig folyt a tanítás. VINCZE Frigyes: *A középfokú kereskedelmi szakoktatásügy hazánkban és a külföldön a 19. század ötvenes éveitől napjainkig*. Budapest, 1935, Studium, 41. p.

⁵ Uo. 426–427. p.

került.⁶ Eötvös halála után Trefort Ágoston került a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium (VKM) élére, aki folytatta elődje oktatáspolitikáját, melyben közgazdasági szemléletének is köszönhetően kiemelt szerepet kapott a szakoktatás. Trefort már miniszterségének első évében, 1872. október 10-én kiadta a kereskedelmi iskolák első hivatalos szervezeti szabályzatát, amely azonban ténylegesen csak a későbbiekben (elsőként 1881-ben)⁷ alapítandó állami iskolákra vonatkozott.

Az 1872-es új tanítástervben foglaltak szerint az alsó fokú szakiskolák mellett működtek a háromosztályú közép kereskedelmi iskolák és a felsőbb kereskedelmi iskolák. A közép kereskedelmi iskolákra vonatkozó szabályzat rendtartása a következőket tartalmazta: „a három osztályú kereskedelmi tanintézet nyilvánossági joggal ruháztatik fel: ez intézet e mellett főgimnázium vagy a főreáltanodával egyenlő rangba helyeztetik, s mindazon kedvezményekben részesül, melyek ezen intézeteket törvény szerint megilletik: például, hogy az itt végzett növendékek katonai kötelezettségük kitöltésében az egy évi önkéntességre jogosítva vannak.”⁸ A közép kereskedelmi iskolába azok a tanulók jelentkezhettek, akik elvégezték a gimnázium, a reál vagy a polgári iskola negyedik osztályát, illetve azok a fiúk, akik betöltötték a 14. életévüket és a felvételi vizsgán megfeleleltek. A felsőbb kereskedelmi iskolákról, mint a későbbiekben megszervezendő iskolatípusról beszélt a szervezet.

Az 1880-as évek közepétől, ha lassan is, de egyre több közép kereskedelmi iskola nyitotta meg kapuit (pl. Budapesten négy, Brassóban, Debrecenben, Temesváron, Székesfehérváron, Pécsen, Kolozsváron, Fiumében, Sopronban, Pozsonyban, Szegeden, Zalaegerszegen, Miskolcon) részben annak köszönhetően, hogy növekedett ezen iskolatípusba jelentkező diákok száma, és így az igény az újabb iskolák iránt. A tanulók számának lassú növekedése már 1878 után megfigyelhető, azt követően, hogy a reáliskolákat nyolc osztályossá alakították át, így megnövelve ezzel az ott eltöltött tanulóidő hosszát. Ellentétben a

---

⁶ SCHACK Béla – VINCZE Frigyes: *Kereskedelmi oktatásügy fejlődése és mai állapota Magyarországon*. Budapest, 1930, Franklin-Társulat, 257. p.

⁷ 1872–1881 között összesen négy testületi, egy felekezeti és hét magániskola működött hazánkban. 1877/78-ban 24 kereskedelmi iskola (10 középfokú, 14 alsó fokú összesen 1114 tanulóval), 1879/80-ban 42 kereskedelmi iskola működött az országban, ezek közül 30 alsó, 12 középfokú (de ebből ténylegesen nyolc volt három évfolyamos a többi négy nem teljes tagozatú magániskola). A közoktatási magyar kir. miniszternek a közoktatás állapotáról az országgyűlés elé terjesztett 7-dik jelentése. *Keresztény Magvető*, 1879. XIV. évf. 1. sz. 59. p.

⁸ SCHACK – VINCZE 1930, 259. p.

reáliskolával, a közép kereskedelmi iskolában a tanulók egy évvel korábban fejezheték be tanulmányaikat, ráadásul az egyéves katonai önkéntességi jog – azaz az úriemberré válás egyik alapvető kritériuma – így is biztosítva volt a diákoknak.

Még inkább növekedett az iskolatípus népszerűsége, amikor 1883-ban elfogadták a köztisztviselők minősítéséről szóló törvényt, amely a közép kereskedelmi iskolát végzett tanulóknak a középiskolát végzettekkel megegyező jogokat biztosított. Mindez azt jelentette, hogy a polgári iskolai végzettség a köztisztviselői alkalmazás szempontjából egyenértékű volt a négy középiskolai végzettséggel, valamint (az általában polgárra épülő) közép (majd felső) kereskedelmi iskolai végzettség a gimnáziumban/reáliskolában szerzett nyolc középiskolai végzettséggel.⁹ Az 1890-es évek közepén már összesen 37 kereskedelmi iskola működött (hat a fővárosban, 31 vidéken) 5810 tanulóval.¹⁰

Az 1895-ös esztendő jelentős változást hozott a középfokú kereskedelmi szakiskolák életében, ugyanis Wlassics Gyula kultuszminiszterségének már első évében kibocsátotta a kereskedelmi iskolák negyedik szervezetét tartalmazó rendeletet (1895. évi 44.001. sz.), melynek értelmében az addig használt eltérő elnevezéseket, mint közép kereskedelmi, kereskedelmi akadémia, felsőbb kereskedelmi iskola megszüntette és egységesen a felső kereskedelmi elnevezést vezette be.¹¹ Az országban működő akadémiaiak közül (brassói, fiúmei, soproni, budapesti, aradi, debreceni, kolozsvári, pozsonyi és székesfehérvári) hivatalosan csak a budapesti és a kolozsvári tarthatta meg akadémiai címét. Az állami fenntartású fiúmei, soproni és brassói iskola, mint felső kereskedelmi iskola működött tovább, azonban a többi hat iskola, melyeket a kereskedelmi társaságok alapítványokból és a befolyt tandíjából tartották fenn, nem voltak hajlandók lemondani az akadémiai címről, arra hivatkozva, hogy ez szerepel az iskolák alapító dokumentumaiban.

Az 1895. évi rendelet utat nyitott a klasszikus középiskolák felé, mivel egyrészt az iskola igazgatóján kívül legalább négy tagból álló tantestület tagjainak is

⁹ NAGY Péter Tibor: A húszas évek középiskola-politikájának kialakulása. *Századok*, 2000, CXXXIV. évf. 6. 1314. p.

¹⁰ SCHACK Béla: *Felső kereskedelmi iskoláink tanítástervének fejlődése*. Budapest, 1896, Lampel, 51. p.

¹¹ A felső kereskedelmi iskolák hivatalos szervezete. Kiadta a kereskedelemügyi m. kir. miniszter hozzájárulásával a vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszter 1895. évi augusztus hó 20-án 44.001. sz. alatt kelt Rendeletével. M. kir. Tud. Budapest, 1895, Egyetemi Nyomda, 60. p.

a középiskolai tanárokéhoz hasonló képesítéssel kellett rendelkeznie, bevezetve ezzel ténylegesen a szaktanárrendszert, illetve a tanárok kötelező óraszámát 20-ban korlátozta, másrészt a tanulmányaikat a diákok már nevében is érettségivel zárhatták. Míg a felső kereskedelmiben szerzett érettségi a középiskolai végzettséggel együtt járó kiváltságok tekintetében megegyezett, addig a továbbtanulás esetében már jelentős különbségek mutatkoztak. Ugyanis az itt szerzett kereskedelmi érettségi nem volt egyenértékű a gimnáziumban vagy a reáliskolában szerzettel, ahogy a reáliskolai sem biztosított a gimnáziuméval azonos felsőfokú tanulmányi lehetőségeket. A felső kereskedelmi érettségivel rendelkező diákok eleinte csak a kereskedelmi akadémiákon (azok főiskolai tagozatán), majd 1899-től a kereskedelmi iskolai tanárképzőben, a gazdasági akadémiákon és később a közgazdaságtudományi kar kereskedelmi szakosztályán folytathatták felsőfokú tanulmányaikat, ami egyúttal azt is jelentette, hogy a továbbtanulási lehetőség tekintetében ez az iskolatípus kevesebb alternatívát nyújtott a kor fiataljai számára. Így érthető, hogy ezt az iskolatípust választók jelentős része munkába állt, és nem kívánt felsőfokú tanulmányokat folytatni.

Az iskolák címe (elnevezése) 1895-től állandó vita tárgyát képezte. Egyrészt egyesek a kereskedelmi helyett a közgazdasági elnevezést látták volna szívesen, azzal érvelve, hogy ezek az iskolák csekély arányban képeznek kereskedőket, másrészt többen azt szerették volna elérni, hogy a VKM minden intézménytől vonja meg az akadémia cím használatát, mondván, hogy ez megtéveszti a szülőket és munkáltatókat egyaránt, mivel magasabb színvonalat (végzettséget) tulajdonítanak neki. A vita akkor jutott fordulópontra, amikor Wlassics Gyula vallás- és közoktatásügyi miniszter 1900. március 9-én rendeletet (13.315. sz.) bocsátott ki, amelyben azoknak a felső kereskedelmi iskoláknak, melyek hajlandók voltak a középiskola mellett egy közgazdasági vagy kereskedelmi főiskolát is működtetni, engedélyezte az akadémiai cím további viselését.¹² Így az 1900/01-es tanévtől a Budapesti Kereskedelmi Akadémia két tagozattal működött, mely egy felső kereskedelmi iskolából és egy akadémiai (főiskolai) tanfolyamból állott, majd 1902-ben a kolozsvári akadémia is elindította főiskolai képzését. A két évfolyamos főiskolai tanfolyamra a rendelet értelmében csak középiskolai, kereskedelmi érettségivel vagy ezekkel egyenértékű mezőgazdasági, ipari végbizonyítvánnyal lehetett jelentkezni.¹³

---

¹² SCHACK – VINCZE 1930, 251. p.

¹³ NÉVY László: *A Budapesti Kereskedelmi Akadémia 40 évi jelentése*. Budapest, 1903, Pesti Könyvnyomda, 19. p.

II. Kolozsvári középfokú kereskedelmi iskola alapítása és működése

A Kolozsvári Felsőbb Kereskedelmi Iskola létrehozását 1878-ban, a helyi polgári fiúiskola tanárai – Herzel János és Kiss Sándor¹⁴ – kezdeményezték, akik megnyervén Gámán Zsigmond, a kereskedelmi és iparkamarai titkár és a helyi gazdasági elit támogatását, 1878. július 27-én indítványt nyújtottak be a városi képviselőbizottság felé, javasolva, hogy a községileg fenntartott polgári fiúiskola ötödik osztályát – mely csakis ideiglenesen a polgári iskola főreáliskolává történő átalakítása céljából indult – szervezzék át egy leendő felsőbb kereskedelmi iskola első osztályává. Mindezt azzal a céllal, hogy a kereskedelemben és az iparvállalatoknál elhelyezkedni kívánó fiatalok mellett az általános műveltséget és tudományos szakképzést nyújtó előiskolája legyen mindazoknak, akik a távírdai, a postaszolgálati, a közlekedési vagy a pénz- és hitelintézeti szektorban fognak állást nyerni. Bár az iskola fenntartására nem állt rendelkezésre elegendő pénz, a város végül engedélyezte az első osztály megnyitását abban bízva, hogy a kért államsegélyt a VKM megadja a következő tanévtől.¹⁵ Azonban a VKM pénzhíányra hivatkozva visszautasította a kérelmet, és megrovásban részesítette a város vezetését. A VKM által küldött értesítésben a következő indoklás szerepelt: „Az intézet tetemesebb szükségleteinek fedezését a város közössége csak részben képes fedezni, s államsegély nélkül fenntartása bizonytalan, az államsegély pedig a folyó évben fedezet hiányában nem engedélyezhető, s így a növendékek tanulmányainak esetleges megszakítása miatt a felelősség a várost terheli az egyoldalú intézkedés miatt. Ugyanis az iskola átalakítását az 1876. évi XXVIII. törvény értelmében a közigazgatási bizottság elé

¹⁴ Kiss Sándor (1849–1914) Sepsiszentkirályon született, gimnáziumi tanulmányait a nagyenyedi Bethlen Kollégiumban kezdte, és a Kolozsvári Református Kollégiumban fejezte be. A kolozsvári jogakadémián folytatott tanulmányai alatt nevelőként, majd elemi iskolai, később gimnáziumi tanárként dolgozott. 1872-ben a dési kir. törvényszékhez került joggyakornoknak, azonban a jogi pálya nem vonzotta, így eleinte felső népiskolai tanítóként, majd 1873-tól a kolozsvári fiú polgári iskola tanáraként dolgozott, közben 1876-ban a kolozsvári egyetemen történelem–földrajz szakos középiskolai tanári diplomát szerzett. 1879-ben a kereskedelmi iskola igazgatójává nevezték ki, majd az alsó fokú kereskedelmi és ipariskola vezetésére is megbízását kapott. 1894-ben öfelsége a kereskedelmi és ipari szakoktatás terén kifejtett munkásságáért a Ferenc József-rend lovagjává nevezte ki. A Kereskedelmi Szakiskolai Tanárok Országos Egyesületének alelnöke, a Középiskolai Tanárok Országos Egyesületének választmányi tagja, az orsz. m. kir. közoktatásügyi tanács tagja, Kolozsvár sz. kir. város köztörvényhatóságának választottja, a kolozsvári kereskedelmi és iparkamarának levelező tagja.

¹⁵ 1878. szeptember 15-én az oktatás 15 tanulóval a polgári iskola épületében indult (Külső Torda utca, Bogdánfi-bástya).

kellett volna terjeszteni, aki a felállítás és a fenntartás költségeit megvizsgálta volna.”¹⁶ Végül az állami és a városi anyagi támogatás hiányában, de a kolozsvári kereskedelmi kamara pénzügyi támogatásának köszönhetően megszakítás nélkül folytatódhatott a tanítás.¹⁷

A VKM-hez benyújtott újabb kérelemben azzal érvelt a város, hogy miközben Erdélyben sorra nyílnak a tudományos pályákra készítő középtanodák, addig középfokú kereskedelmi iskola nincsen. Trefort Ágoston vallás- és közoktatásügyi miniszter – részben Kolozsvár város országgyűlési képviselőinek Gróf Péchy Manó, Bokros Elek és a helyi kamara többszöri közbenjárására – 1880-ban jóváhagyta az iskola működését, és a VKM évi 3000 (később 5500) forint államsegélyt biztosított a fenntartásához. Azonban megjegyzendő, hogy az iskola ekkor még nem nyert nyilvánossági jogot, és végzett tanulói az egyéves katonai önkéntesség előnyeit sem élvezhették. Az előbbi jog megadására – gróf Eszterházy Kálmán főispán támogatásának köszönhetően – 1881-ben, míg utóbbi a Császári és Királyi Hadügyminisztérium 4703/II. számú rendelete értelmében, 1882-ben került sor. A kezdetben hiányos iskolai felszerelés pótlására az erdélyi származású gróf Kemény Gábor földművelés-, ipar- és kereskedelemügyi (majd később közmunka- és közlekedésügyi) miniszter tárcájának költségvetéséből több alkalommal utalt ki az iskola részére (1000 Ft) felszerelési segélyt.¹⁸

A három évfolyamos Kolozsvári Felsőbb Kereskedelmi Iskola anyagi fenntartója a város, az állam és a kereskedelmi társulat támogatása mellett a Kolozsvári Kereskedelmi és Iparkamara volt, mindemellett az iskolát a helyi takarékpénztár, a hitelbank és számos vállalat is támogatta. Az iskola felügyeletét (szervezet, vezetés, tanári kar, fenntartás) a VKM mellett egy állandó, hattagú (város, a kamara, a kereskedelmi társulat, a város képviselő bizottságának két küldöttje, a kamara által választott személy és az igazgató) felügyelőbizottság

---

¹⁶ KISS Sándor: *Kolozsvári bennlakással összekötött kereskedelmi akadémia története 1878–1895*. Kolozsvár, 1896, Cirner és Lingner Könyvnyomda, 16. p.

¹⁷ Az 1879/80-as tanévben az oktatás a helyi kereskedő társulat által rendelkezésre bocsátott tanonciskola a Wesselényi-féle ház emeleti két helyiségében (a Fötér 33 sz. alatt) folytatódtott, szinte taneszközök nélkül (2 iskolatábla, 1 tintatartó és két térkép segítségével). 1880 júliusától ideiglenesen a Fötér 7 sz. alatti Szentkereszty-féle ház 10 szobás lakását bérelte ki a kamara, majd 1881-től a római katolikus egyházközösség elemi leányiskolájának költözését követően megüresedett épületbe nyert elhelyezést az iskola. KISS 1986, 23.;

77. p

¹⁸ Uo.

gyakorolta.¹⁹ Az iskola tanterve az 1872. évi fent említett rendeletet követte némi, az óraszámokat illető – a VKM által jóváhagyott – módosítással.

Az iskola hosszas hányattatás után az 1887/88-as tanévtől költözött be Maetz Frigyes helyi építész által tervezett, újonnan épített önálló épületébe²⁰, és egyúttal megnyitotta internátusát is, mely 1887 és 1895 között közel 60 megyéből 728 tanuló elhelyezését biztosította.²¹ Az iskola újabb környező telkek megvásárlása révén az évek folyamán tovább bővült, így biztosítván a bennlakó diákok szellemi képzését és testi felfrissülést (könyvtár, laboratóriumok, olvasó, játék, zene és vívóterem, tágas udvar, korcsolya és tekepálya). A testnevelés és egyúttal a versenysport kiemelt szerepet kapott az iskolában. A Kolozsvári Kereskedelmi Akadémiai Sportkör (KEAC) tanulói – az 1909-ben átadott modern tornacsarnoknak is köszönhetően – kiváló eredményeket értek el az országos atlétikai és tornaversenyeken, valamint az akadémia labdarúgó-csapata Erdély legeredményesebb egyesülete volt 1914-ig.²²

Az iskola tanterve a VKM kereskedelmi iskolák szervezete tárgyában 1872-ben, 1884-ben, 1885-ben és 1895-ben kiadott rendeleti előírásait követte.²³ A gyakorlati képzést az 1881-től megszervezett mintairoda biztosította.

---

¹⁹ KISS 1896, 35. p.

²⁰ Az önálló épület elkészültében fontos szerepe volt a Mária Terézia által 1771-ben létrehozott Erdélyi Kereskedelmi Alapnak, melyből az 1840-es években már ösztöndíjat adtak a politechnicumban tanulni kívánó erdélyi fiataloknak. Az alap vagyonának (70 000 Ft) megszerzésére 1884-ben tett lépések eredményesnek bizonyultak, így az uralkodó jóváhagyása után Trefort Ágoston 1885. június 2-án küldött levelében tájékoztatta az iskolát, hogy az építkezés megkezdését követően, annak költségeinek fedezésére jogosult alap vagyonának teljes összegét felhasználni. Trefort Ágoston levele és az iskola felügyelő bizottságának nyomtatott másolatban teljes szövegével olvasható. KISS 1896, 190–194. p.

²¹ Az internátus díja kezdetben évi 270, majd 400 forint volt. KISS 1896, 230, 247. p.

²² A Kolozsvári Kereskedelmi Akadémiai Sportkör csarnokfelavató disztornázása. Huszadik Század, 1909. február 23. <http://www.huszadikszazad.hu/1909-februar/sport/a-kolozsvari-kereske-akademiai-sportkor-csarnokfelavato-disztornazasa> (Letöltve: 2015. 10. 20.)

²³ A kereskedelmi iskolák szervezete. Kiadatott vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszter 1884. évi július hó 29. napján 28.093. szám alatt kelt rendeletéből. Egyetemi nyomda, Budapest, A kereskedelmi iskolák szervezet. Vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszter 1885. évi augusztus hó 3. napján 29.801. szám alatt kelt rendeletéből. Egyetemi nyomda, Budapest.

II.1. Kiss Sándor szerepe a kolozsvári és országos kereskedelmi szakoktatásban

A kolozsvári ipari és kereskedelmi kamara, valamint az iskola vezetése, élén Kiss Sándor igazgatóval nem csak helyi, hanem országos szinten is aktív szerepet vállalt a hazai kereskedelmi szakoktatás ügyének előmozdításában. Kiss több ízben küldte meg javaslatát a VKM-hez és a Kereskedelemügyi Minisztériumhoz a szakoktatás szervezeti szabályzatának átalakítására, valamint síkra szállt a köztisztviselők minősítéséről szóló törvény 1882. július 24-én nyilvánosságra került első javaslatának módosításért, mely a Budapesti Kereskedelmi Akadémián kívül egyetlen közhivatali pályát sem jelölt meg a közép kereskedelmi iskolában végzetek számára. A Kolozsvári Kereskedelmi és Iparkamara 1882-ben az országgyűléshez intézett feliratában kérte a kereskedelmi akadémia név használatának törlését, és annak kereskedelmi középtanodára való módosítását javasolta.²⁴ Az 1883. évi I. törvény végleges változatába már a kereskedelmi iskola kifejezés került. Kiss Sándornak az 1884. évi, újonnan bevezetett kereskedelmi iskolai szervezeti szabályzat kidolgozásában is meghatározó szerepe volt. Ugyanis a kolozsvári kamarán keresztül 1881. február 15-én továbbította a kereskedelmi középfokú szakoktatás átalakítása kapcsán összegzett javaslatát a VKM-hez,²⁵ melynek tárgyalását 1883-ban a minisztérium napirendre is vette, majd az új szervezet kidolgozásával Kiss Sándort és a Budapesti Kereskedelmi Akadémia igazgatóját, Lewin Jakabot bízta meg. Ám utóbbi a tanácskozáson egészségügyi okok miatt nem tudott részt venni, így végül Kiss Sándor irányításával készült el az első tervezet, melyet további négy szakmai egyeztetés követett. Kiss a hangsúlyt a gyakorlati tantárgyakra (minta iroda, pénzügytan) helyezte; a túlterhelés csökkentésére pedig a záróvizsga tárgyai közül törölték az ókori és középkori egyetemes történelem, a földrajz, természetrajz, vegytan, algebra és a mértan tantárgyakat. Kiss javaslatai közül több elem, mint például az iskolatípus négy évfolyamosra való bővítése kimaradt az 1884. július 29-én kiadott 28.093. sz. miniszteri rendelettel bevezetett és már elfogadása pillanatában is sokak által bírált, de némi módosítástól eltekintve 1895-ig érvénybe lépő szervezeti szabályzathoz. Kiss lobbist indított a tanulói terhet könnyítő, a gyakorlati oktatásnak is időt biztosító négy évfolyamos képzés mellett, azonban a

---

²⁴ A felirat teljes szövegének nyomtatott másolatát lásd: KISS 1896, 132–134. p.

²⁵ A jelentés teljes terjedelmében olvasható KISS 1896, 100–114. p.

VKM részéről a tanulmányi idő megemlése elutasításra talált csakúgy, mint tiltakozása az 1885-től kötelező tárgyak közé emelt harmadik idegen nyelv (francia) beemelése és a polgárral kapcsolatos kereskedelmi iskolák életre hívása ellen. Kiss az 1884. évi tantervi revízió kapcsán egyik legnagyobb eredménynek azt tartotta, hogy a VKM a kereskedelmi intézmények közül kettőnek, a Budapesti Kereskedelmi Akadémiának és a Kolozsvári Felsőbb Kereskedelmi Iskolának 1885-től engedélyezte, hogy a három évfolyam sikeres lezárása után tanulmányaikat a keleti nyelvek ismeretével is kiegészíteni kívánó tanulóknak egy negyedik évfolyamot indítsanak, sőt ígéretet téve a jelesen végzett tanulók keleti államokban való elhelyezésére.²⁶

Az 1885. esztendő szintén fontos eseménye volt az akadémia cím elnyerésére, melyre Kiss Sándor és az iskola felügyelőbizottságának a VKM-hez 1885. július 27-én intézett kérelmének eredményes elbírálását követően 1885. november 10-én került sor. A kérelem benyújtásában szerepet játszott az ekkor újonnan alapított Pozsonyi Kereskedelmi Akadémia, mely a fiumei után (1881) a második iskola volt a kiegyezést követően, amelynek megelőlegeztetett e cím használata. Kiss a kolozsvári iskola eddigi, a budapesti iskola színvonalát megközelítő eredményeire és az 1881-ben tett német, osztrák tanulmányi útján alaposan feltérképezett külföldi iskolák példájára hivatkozott, amikor Ausztria kereskedelmi képzését emelte ki, ahol a bécsi akadémia mellett, a földrajzilag fontosabb kereskedelmi központok (Prága, Trieszt, Graz) fejlettebb intézetei használhatják az akadémiai megkülönböztető címet.

A kereskedelmi szakoktatás újabb reformja 1890-ben került napirendre, amikor a szakképzés rendezésére gr. Csáky Albin közoktatásügyi miniszter az Országos Közoktatási Tanácsot, Baross Gábor kereskedelemügyi miniszter pedig a kereskedelmi kamarákat kérte fel egy javaslat kidolgozására,²⁷ így a kolozsvári kereskedelmi kamara is megküldte véleményét, melyet Kiss Sándor a kamara levelező tagjaként jegyzett.²⁸ A memorandumban ismét megfogalmazta

²⁶ Uo. 145. p.

²⁷ Baross Gábor miniszter jelentése az erdélyi alsó- és középfokú szakoktatás tárgyában, megküldve a VKM-nak. MNL OL KM – K231 – 1891. –74.d. – 4.t. – 27.405. ikt.

²⁸ A debreceni és a pozsonyi kereskedelmi és iparkamara is hasonló véleményt fogalmazott meg a kereskedelmi szakoktatás átalakítása kapcsán. A Debreceni Kereskedelmi Akadémia igazgatóságának jelentése a kereskedelmi miniszternek megküldve 1890. május 30. MNL OL KM – K231– 1890 –73.d. – 4.t. – 31.800. ikt.; Meltzl Oszkár min. tanácsos jelentése a kereskedelmi akadémiák érettségi vizsgájáról. MNL OL KM – K231 – 1891. –72.d. – 4.t. – 440. a. – 44.692. ikt.

egy negyedik gyakorlati évfolyam bevezetésének szükségét, valamint az óraszámok, elsősorban a gimnáziumokat (25) is meghaladó elméleti órák (30) csökkentését azzal indokolva, hogy egyrészt a kolozsvári iskolában 40-50%-ban valamely gimnáziumból felvételt nyert tanulóknak 75%-a elégséges bizonyítvánnyal érkezett, másrészt „*már nincs szükség az iskolatípus megkedveltetésére,*” így a többi középiskolával megegyezően kellene az évfolyamokat kialakítani.²⁹ A cím tekintetében – a polgárral kapcsolatos iskolák megszüntetését követően – a kereskedelmi középiskola elnevezésének, míg néhány, arra méltó iskola számára az akadémiai cím használatát javasolta.³⁰

III. Főiskolai képzés megszervezése

A középfokú kereskedelmi iskolák névhasználatának vitáját lezáró 1900. március 9-én elfogadott 13.315. számú VKM-rendelet elfogadása, valamint a főiskolai képzést elsőként indító Budapesti Kereskedelmi Akadémia májusi kérelmét követően még ez év augusztusában a kolozsvári iskola is benyújtotta kérvényét egy, a középfokúnál magasabb fokú kereskedelmi képzés indítására, illetve decemberben a képzés részletes tervezetét is beterjesztette a VKM-hez. Az ügy megvitatását a VKM az 1892-ben alapított Országos Iparoktatási Tanácsból ekkor létrejövő Országos Ipari és Kereskedelmi Oktatói Tanács kereskedelmi szakosztályához rendelte,³¹ mely 1901. február 27-én tartott ülésén – Dr. Schack Béla felső kereskedelmi iskolai kir. főigazgató támogató egyetértésével – született határozatával támogatta a VKM-nak, hogy engedélyezze a kolozsvári akadémiának a felső kereskedelmi iskola mellett – próbaképpen három évre – a két évfolyamos akadémiai képzés megszervezését is, ám „*míg további*

---

²⁹ A tanulmányi eredményekről lásd: A Kolozsvári Kereskedelmi Akadémia felügyelő bizottságának jelentése kereskedelemügyi miniszternek. MNL OL KM – K231–1891– 74.d. – 4.t. – 27.276. ikt.

³⁰ Az 1890. szeptember 13-án kelt 50.705/VI. VKM rendelet felhívására írt jelentés teljes szövege nyomtatásban olvasható. KISS 1896, 284–297. p.

³¹ Király Ferenc országgyűlési képviselő, kereskedelmi és iparkamarai titkár jelentés a kereskedelmi akadémiák tárgyában. MNL OL KM – K231 – 1892. –74.d. – 4.t. – 177.a.– 75.449. ikt.

*sürgős szükséglet nem mutatkozik újabb kereskedelmi akadémia ne állítására.*³² Egyúttal javasolva, hogy a három év eredményeinek áttekintését követően adassék csak ki az akadémia végleges szervezete. Mindaddig is kérve az intézmény fenntartó testületét, hogy a magas színvonalú elméleti és gyakorlati oktatást biztosítandó, gondoskodjon más iskolában nem alkalmazandó, kizárólag az akadémia szolgálatába álló tanerőkről, valamint az ismétlődő, általános előadások mellett, a hallgatóknak minden félévben nyíljon lehetősége speciális, a gyakorlati életből érkező „szakférfiak” által tartandó kurzusok látogatására, illetve a kötelező 30 órából 20 mindenki számára kötelezően látogatandó legyen. Továbbá az „ügyességek” (gyorsírás) fejlesztését és a nagyipari és a kereskedelmi élet közvetlen megtapasztalását lehetővé tevő tanulmányi kirándulásokat sem mellőzhette a képzés. A Tanács támogató javaslatát követően, az akadémiai képzés szervezeti szabályzatának végleges elkészítése előtt – az iskola felügyelőbizottsága által 1901. április 4-én tartott ülésen hozott határozat értelmében – az iskola tanárát, Dr. Széplaki Jánost³³ félévi külföldi (elsősorban német) tanulmányútra küldte, hogy meglátogassa, és egyúttal alaposan feltérképezhesse a már működő német kereskedelmi főiskolákat. Széplaki kiemelt figyelmet szentelt az idegen nyelvek oktatására, a világkereskedelmi, valamint a gyakorlati kül- és belkereskedelmi ismeretekre egyaránt hangsúlyt helyező, az osztrák Kereskedelmi Múzeum egyik osztályaként működő Bécsi Export–Akadémiának, illetve a lipcsei kereskedelmi kamara által alapított és fenntartott kereskedelmi főiskolának. Amíg a bécsi főiskola hallgatói tanulmányaikat egy kötött, szigorú előírásokat (kurzusok felvétele) tartalmazó szabályzatot követve folytatták, addig a kapuit 1898-ban megnyitó – a lipcsei egyetemmel szoros kapcsolatban működő, a belügyminisztériumnak alárendelt, de közvetlenül a kereskedelmi kamara elnöke által vezetett a 11 tagú főiskolai tanács irányítása alatt álló – két

---

³² KISS Sándor: A kolozsvári bennlakással összekötött felső kereskedelmi iskola – kereskedelmi akadémia – huszonharmadik évi értesítője az 1900–1901. tanévről. Kolozsvár, 1901, Ajtai K. Albert Könyvnyomda, 7. p.

³³ Dr. Széplaki János 1868-ban Gyergyótólgyesen született. Gimnáziumi tanulmányait Brassóban kezdte, majd a kolozsvári katolikus gimnáziumban fejezte be 1887-ben, majd egy tanévet Svájcban és Németországban töltött. Hazatérve beiratkozott a kolozsvári egyetemre, ahol német, latin és francia filológiát hallgatott, 1892-ben tanári szakvizsgát tett, és állami ösztöndíjjal Franciaországba utazott. A párizsi és lyoni egyetemen tanult, majd Belgiumba, Hollandiába utazott, végül 1894-ben ismét hazatért, bölcsészdoktori szigorlatot tett, és egyúttal a kolozsvári kereskedelmi iskola rendes tanáraként dolgozott.

évfolyamos lipcsei főiskola a német egyetemek mintájára teljes tanszabadsággal működött.³⁴

A Tanács a fentiekben ismertetett feltételekkel a VKM és a kereskedelemügyi miniszter egyetértésével 1901. május 2-án kelt 29.483. sz. leiratával megadta az engedélyt a Kolozsvári Kereskedelmi Akadémia főiskolai képzésének elindítására.³⁵ Azonban a jelzett feltételek teljesítéséhez az új tanév kezdetéig már nem maradt elegendő idő, így a képzés megnyitását 1902 szeptemberére halasztotta az intézmény vezetése. A századfordulót követően a Kolozsvári Kereskedelmi Akadémia két – egy felső kereskedelmi iskolai és egy kereskedelmi akadémiai – tagozattal folytatta működését. Az akadémiai tanfolyamon a hallgatók heti 25 órában ismerkedhettek meg a magasabb fokú kereskedelmi ismeretekkel.³⁶ Az iskola főiskolai tagozatának tanulmányi ügyeit a budapesti akadémiahoz hasonlóan itt is hét tagból álló tanulmányi tanács intézte. Emellett a tanfolyam kapcsolatban állt a helyi tudományegyetemmel, amely lehetővé tette a hallgatóknak az egyes egyetemi előadásokon való részvételt, és egyszersmind az akadémia kifejezetten ajánlotta az államszámvitel, a nemzetközi jog, a csődjog, a pénzügyügyi jog, a biztosítási és fuvarozási ügyek, a szociológia, a közegészségtan és a filozófiai tudományok című kurzus hallgatását.

IV. A Kolozsvári Kereskedelmi Iskola tanulóinak létszáma és társadalmi összetétele

A kolozsvári kereskedelmi iskola 1878 és 1895 között beiratkozott tanulóinak (2613 fő) 34,7%-a gimnázium, 49,6%-a polgári iskola négy osztályának elvégzése, míg 1%-a felvételi eljárás után nyert felvételt. Az intézmény tanulóinak létszáma – eltekintve a nagyváradi iskola megnyitásának (1888), valamint az

---

³⁴ SZÉPLAKI János: Kereskedelmi főiskolák külföldön: In Kiss Sándor (szerk.): *A kolozsvári bennlakással összekötött kereskedelmi akadémia huszonnegyedik évi értesítője az 1901–1902. tanévről*. Kolozsvár, 1902, Ny. Gombos Ferenc Könyvnyomda, 11. p.

³⁵ Uo. 9. p.

³⁶ Kötelező tantárgyak: kereskedelmi számtan, politikai számtan, mennyiségtan, könyvvitel, magyar kereskedelmi levelezés, német nyelvű levelezés, nemzetgazdaságtan, pénzügytan, magyar magánjog, jogszolgáltatás bel- és külföldön, kereskedelmi váltójog, általános forgalmi ismeret, nemzetközi kereskedelem, bank-tőzsdeismeret, közgazdasági földrajz, vám-tarifá, vasúti és hajózási díjszabás. KISS Sándor (1902): *A kolozsvári bennlakással egybekötött kereskedelmi akadémia 24. évi értesítője az 1901/02. tanévről*. Kolozsvár, 25. p.

internátusi helyek 30 fővel való csökkenésének évét (1894) – a századfordulóig folyamatosan növekedett.

A tanulók többsége mindvégig magyar nemzetiségű (93%), valamint kolozsvári lakos volt (vagy Kolozs megyéből, illetve a környékről érkezett), és döntően a térségben is helyezkedett el (a tanulók átlaga, 70%-a Erdélyből származott és itt is vállalt az iskola után munkát). A lemorzsolódás a korszakban az ország többi kereskedelmi iskolájához hasonlóan itt is igen magas volt (1878–1892 között 2054-ben tanuló iratkozott be az iskolába, közülük 421 fő érettségizett, azaz mindössze 20%). Ha megvizsgáljuk, hogy az 1878 és 1892 között az első osztályokba beiratkozott tanulók közül hányan jutottak el a záróvizsgáig, akkor ez az arány lényegesen jobb (834 tanuló közül 702 jelentkezett záróvizsgára, közülük 132 maradt távol, sikeres érettségivel egyértékű vizsgát 480 fő tett, ami közel 60%).

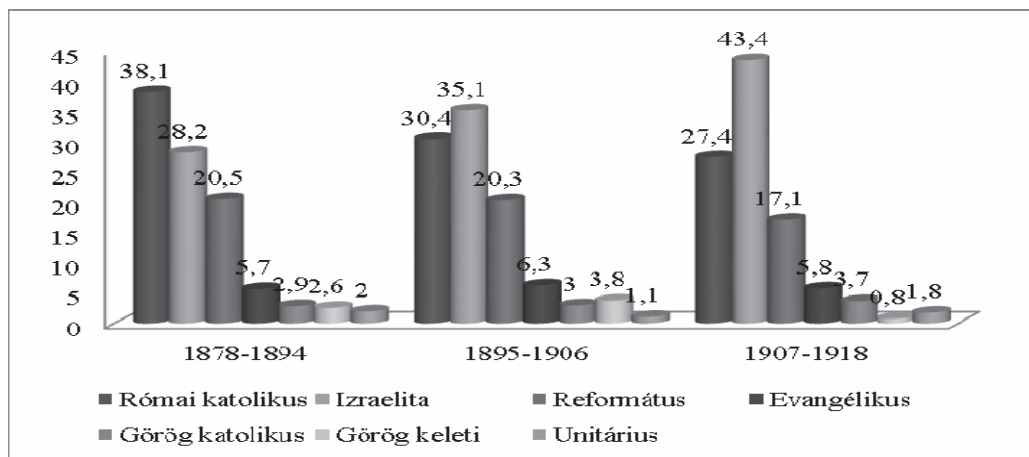
1. táblázat. *A Kvári Kereskedelmi Akadémia tanulóinak létszáma 1878–1918 között*

Tanév/tanuló	1878/88– 1893/94	1894/95– 1905/06	1906/07– 1917/18
Tanulók létszáma	2351	2786	2432
Érettségizettek száma	569	852	421

Forrás: KISS 1896; Az iskola évente kiadott értesítői

A tanulók felekezeti megoszlását tekintve, megállapítható, hogy amíg eleinte (1878–1894) többségében a római katolikus (38%) felekezet képviseltette magát, addig a korszak végére (1907–1918) már az izraelita felekezet (43%). Azonban a keresztény felekezeteket együttesen tekintve 1878 és 1895 között az arányuk 72%, míg az izraelitáké 28%, ami a korszakban az egyik legalacsonyabb volt az ország összes felső kereskedelmi iskolája között, erről az iskola vezetése a következőképpen vélekedett: „A hazai nagyobb kereskedelmi iskoláknál sehol nincs meg a keresztény tanulók e kedvező arány-száma, sőt ellenkezőleg, különösen a költségesebb iskoláknál 50–78%-át teszik ki az izraeliták az összes tanulónak. Iskolánk egészséges és szabad szelleme mellett születés, vallás, nemzetiség válaszfalat emel az ifjuság közt, különbséget a tanári kar előtt sehol nem okozott, elbírálásunk egyedüli tárgya a szorgalom és a jó magaviselet, s így keresztény és izraelita, magyar és román egyforma bánásban részesül s a tisztességes ifjuban megkívánható tulajdonságok mellett minden növendéke ez iskolának

otthonra talál itt: de midőn a keresztény elemek ilyen tulsulyát constatálhatjuk, ez akadémiánk eredményes hatásának egyik népszerűsítésében és becstetetésében fontos missiót teljesített társadalmunk azon osztályánál, mely eddig e pályától távol tartotta magát hazánk nemzetiségi és közgazdasági nagy kárára.”³⁷

1. ábra. *A kolozsvári kereskedelmi akadémia tanulóinak felekezeti megoszlása (%)*

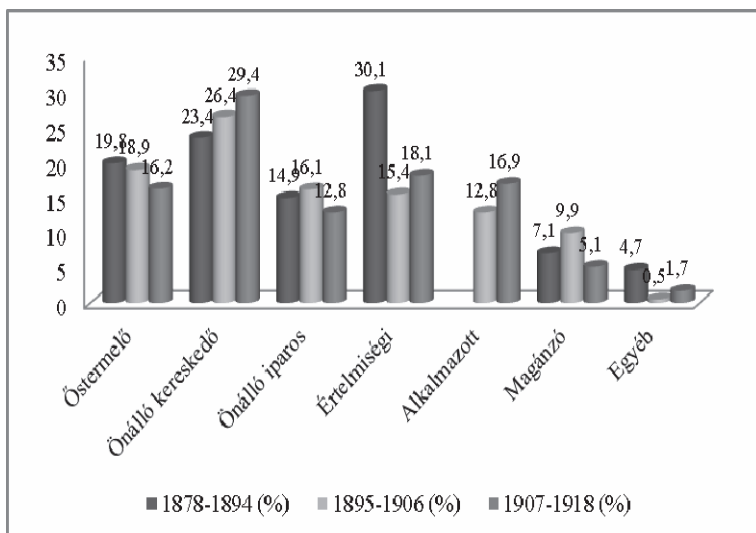
Forrás: KISS 1896; Az iskola évente kiadott értesítői

A szülők foglalkozását tekintve a korszakban 38–42%-ban az önálló kereskedő, iparos, 30–17%-ban az értelmiségi, illetve 20–18%-ban a birtokos családok küldték gyermeküket a kolozsvári kereskedelmi iskolába. Az első időszakban (1878–1894) a legnagyobb arányban értelmiségiek küldték gyermekeiket kereskedelmi iskolába. A magas arány nem meglepő, hiszen (1886-os, 1889-es és 1895-ös évi) a virilisjegyzékek adatait megvizsgálva a hagyományos birtokos elit és a vállalkozói ipari, kereskedői réteg számának (átmeneti) csökkenését, míg az értelmiségi réteg emelkedését tapasztaljuk.³⁸ Az önálló, tehetős kereskedői réteg is előszeretettel járatta gyermekét a kolozsvári akadémiára. A jegyzékben (1890–1905) szereplők közül megemlíthető Molnár József üvegárus, a kolozsvári kereskedelmi társulat tagjának fia, Molnár Kálmán, aki vasúti hivatalnokként, Krischner Jakab zálogház-tulajdonos fia, Krischner Béla, aki szintén hivatalnokként, Betegh Péter fakereskedő, akinek fia, László a Kolozsvári Mezőgazdasági Bank és Takarékpénztár könyvelőjeként, Stámpa Keresztély

³⁷ KISS 1896, 351. p.

³⁸ FERENCZI Szilárd: Adatok a kolozsvári virilizmus történetéből. *Erdélyi Múzeum*, 2010, 72. évf. 1–2. sz. 17–29. p.

cukrászdatulajdonos fia az Erdélyi Bank- és Takarékpénztár igazgatójaként, Wertheimer Vilmos a kolozsvári kereskedelmi társulat választmányi tagjának fia a magyar–francia biztosítótársaság kolozsvári főügynökségének főkönyveztetőjeként, a neves Gámán János nyomdatulajdonos unokája, Gámán Dezső a Kolozsvári Takarékpénztár és Hitelbank bank- és váltóüzletének vezetőjeként, Andráschofszky Dániel ecet-gyáros fia Magyar Leszámítoló és Pénzváltó Bank erdélyi fiókjának hivatalnokaként, míg Fischer Ágost híres porcelán-gyáros fia apja vállalkozásában dolgozott.³⁹

2. ábra. A kolozsvári akadémiai tanulók szüleinek foglalkozási megoszlása

Forrás: KISS 1896; Az iskola évente kiadott értesítői

Az iskola komoly erőfeszítést tett a tanulmányi eredmények javítására, ennek eredményeként azok jobbak voltak, mint a felső kereskedelmi iskolák országos átlaga.⁴⁰ 1878 és 1894 között osztályvizsgát tett 2613 fő közül 8% jelesen, 28% jó, 36% elégséges, 20% elégtelen (8% nem vizsgázott) bizonyítványt

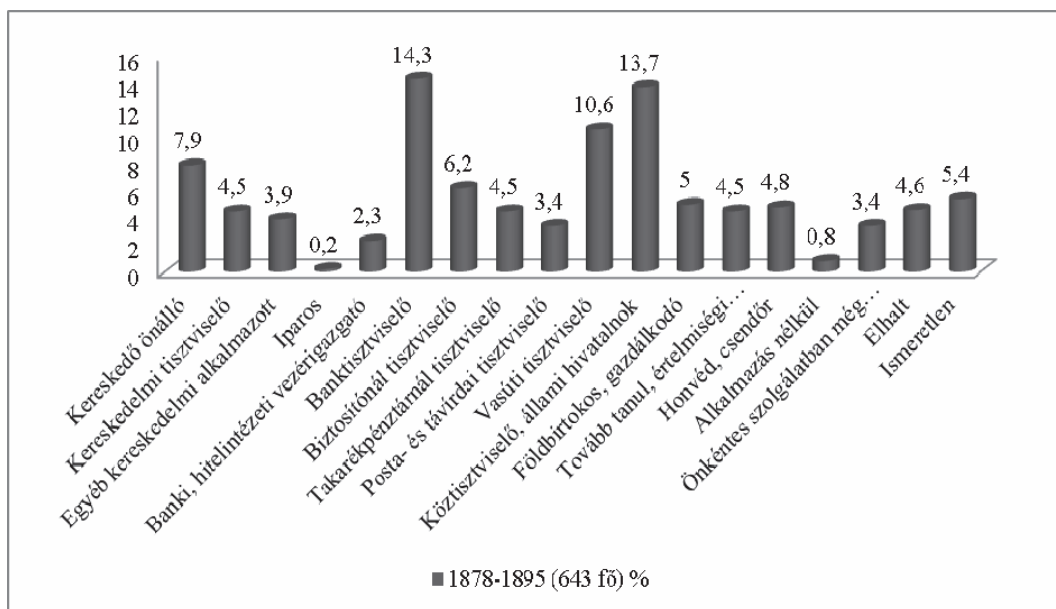
³⁹ MUZSNAI Ürmössy: *Kolozsvár kereskedelme és ipara története*. Kolozsvár, 1898, Harmath J. Nyomda, 87., 168. p.

⁴⁰ Az országos átlag 1900-ban a 37 felső kereskedelmi iskolában osztályvizsgát tett tanulók esetében a következő volt: 1,38% jeles, 13,07% jó, 39,60% elégséges, míg 45,85% nem felelt meg. *Magyar Statisztikai Évkönyv, Új Folyam* XI. 1902. Magyar Királyi Központi Statisztikai Hivatal, Athenaeum, Budapest. 1903.; KAUNITZ Lajos (1902): A felső kereskedelmi iskolák az 1900/1901. tanévben. *Kereskedelmi Szakoktatás*, X. évf. 1. sz. 18–32. p.

kapott.⁴¹ Azonban a szóbeli érettségire 1880 és 1894 között eljutó 669 fő közül már csak 71 (0,6%) szerzett jeles érettségit, 233 fő jó (34,8%), 270 fő (40,4%) elégséges bizonyítvánnyal zárta le tanulmányait, míg 95 főt (14,3%) javításra utasítottak.

Az iskolában 1878 és 1895 között 643 fő szerzett érettségit, közülük 30 fő az adatfelvétel idejére elhalálozott, míg 35 fő foglalkozása ismeretlen, így összesen 578 diák pályaválasztásáról rendelkezünk pontos (névsoros bontásban) adatokkal (3. ábra).

3. ábra. Kolozsvári Kereskedelmi Akadémia végzett tanulójának pályaválasztása

Forrás: KISS 1896, 379–409. p.

A kolozsvári iskola végzett tanulóinak többsége (27%-a) valamely pénzintézetnél (bank, takarékpénztár, biztosító) alacsonyabb beosztású banktisztviselőként, illetve köztisztviselőként helyezkedett el. Az összes tisztviselő aránya, beleértve a vasúti, postai stb. tisztviselőket is: 58%. Viszonylag nagy volt a vasút és posta-távírdai tisztviselők aránya (14%), míg a kereskedelemben csupán 16%-uk nyert állást, közülük is az önálló vállalkozók aránya (általában a családi vállalkozást vitték tovább) csak 8%. Ha figyelmen kívül hagyjuk az elhalálozott

⁴¹ KISS 1896, 355. p.

és az ismeretlen foglalkozású tanulókat, akkor a pénzügyi pályára lépők aránya közel 30% volt. Az ismert foglalkozású diákok közül a már családot alapítók aránya viszonylag alacsony, 13%. A kolozsvári iskola végzett tanulói közül mindössze 4 fő vált ténylegesen nagykereskedővé, 19 fő volt cég vagy annak társtulajdonosa, 10 fő töltött be vezető pozíciót banknál vagy egyéb pénzintézetnél, 19 fő lett valamely cég főkönyvelője.⁴² Az iskola tanulói közül többen folytatták tanulmányaikat, például a főváros valamely gimnáziumában, a keleti kereskedelmi tanfolyamon, a kolozsvári egyetemen, a kolozsmonostori gazdasági tanintézetben, a magyaróvári gazdasági akadémián vagy éppen külföldön, a cötheni (Anhalt) Höheres Technisches Institut-ban, a hohenheimi gazdasági tanintézetben, a bécsi egyetemen, illetve Lyon és Lausanne kereskedelmi főiskoláin.

A főiskolai tagozatra 1902–1918 között 584 tanulót vettek fel, akik közül 259 végzett sikeresen.⁴³ A hallgatók 32,6%-a katolikus, 28,5%-a református, 11,2%-a evangélikus, 7,1%-a görög katolikus, 3,8%-a görög keleti, 15,4%-a izraelita, míg 1,4%-a egyéb felekezethez tartozott.⁴⁴ Tanulmányaik befejezése után a hallgatóknak 43%-a magán-, míg 32%-uk köztisztviselőként dolgozott, azaz többségük nem a kereskedelmi pályát választotta.

Összességében elmondható, hogy a kolozsvári kereskedelmi iskola nem csak Erdélyben, hanem országos viszonylatban is meghatározó szerepet töltött be a dualizmus kori Magyarország kereskedelmi szakoktatásában. Egyrészt kiemelkedett intézményi szinten, hiszen a budapesti és pozsonyi iskolához hasonlóan, magas színvonalú képzést biztosított, másrészt az iskola vezetése a közép fokú kereskedelmi szakoktatás körüli vitákba is aktívan bekapcsolódott.

---

⁴² A vizsgált korszak tanulói közül kiemelendő az 1883-ban végzett Weiss Sámuel, akiről tudjuk, hogy szegény családból származott – 1883–1891 között egy kolozsvári üzlet gyarmoka, majd főkönyvelője lett, végül 1891-től a Temesvári és Társa kereskedés belfelügyelője, majd az ország egyik legjelentősebb fűszerkereskedő és szállítócégének a társtulajdonosa lett. Bartha Gergely a kolozsvári kereskedelmi bank főkönyvvezetője, Dr. Ferenczi Géza nagyajtai ügyvéd, Ferenczi Gyula a Kolozsvári Mezőgazdasági Bank vezérigazgatója, Gámán Dezső a kolozsvári takarékpénztár és hitelbank vezetője, a kolozsvári Gámán Könyvnyomda tulajdonosa, Keresztesy Kálmán a kolozsvári Keresztesi és Fiat papírüzlet társtulajdonosa, Mendl Henrik Balázsfalván szeszgyáros, Dr. Scheidl Ágoston budapesti ügyvéd stb. Kiss 1896, 380–409. p.

⁴³ Az akadémiai tanfolyamra fennállása alatt összesen 11 nő iratkozott be.

⁴⁴ Az iskolák évente kiadott értesítői, illetve ZSIDI Vilmos: *Kereskedelmi akadémiák hallgatói a dualizmus korában, 1891–1918*. Budapest, 2006, Budapesti Corvinus Egyetem.

A fentiekben összegzett eredményeink alapján úgy véljük, hogy az 1918-ig működő érettségit és szakmát – ezáltal a korszakban viszonylag gyors elhelyezkedési lehetőséget biztosító, valamint adott esetben főiskolai végzettséget – is adó kolozsvári akadémia hozzájárult a város modern polgári társadalmának átalakulásához, megadván a mobilitási lehetőséget a modern alkalmazotti csoportok számára – a polgárinál magasabb – középfokú oktatásba való belépéshez.

Felhasznált források és irodalom

Elsődleges források

- A Debreceni Kereskedelmi Akadémia igazgatóságának jelentése a kereskedelmi miniszternek. Megküldve: 1890. május 30. Magyar Nemzeti Levéltár (MNL) Országos Levéltára (OL), Polgári Kori Kormányhatóságok Levéltárai, Kereskedelemügyi Minisztérium (KM) – K231– 1890 –73.d. – 4.t. – 31.800. ikt.;
- A Kolozsvári Kereskedelmi Akadémia felügyelő bizottságának jelentése a kereskedelemügyi miniszternek. MNL OL KM – K231–1891– 74.d. – 4.t. – 27.276. ikt.
- Meltzl Oszkár min. tan. jelentése a kereskedelmi akadémiák érettségi vizsgájáról. MNL OL KM – K231 – 1891. –72.d. – 4.t. – 440. a. – 44.692. ikt.
- Baross Gábor miniszter jelentése az erdélyi alsó- és középfokú szakoktatás tárgyában, megküldve a VKM-nek. MNL OL KM – K231 – 1891. –74.d. – 4.t. –27.405. ikt.
- Király Ferenc országgyűlési képviselő, kereskedelmi és iparkamarai titkár jelentése a kereskedelmi akadémiák tárgyában. MNL OL KM – K231 – 1892. –74.d. – 4.t. – 177.a.– 75.449. ikt.
- A kereskedelmi iskolák szervezete. Kiadatott a vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszter 1884. évi július hó 29. napján kelt 28.093-as számú rendeletéből. Budapest, Egyetemi nyomda.
- A kereskedelmi iskolák szervezete. Vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszter 1885. évi augusztus hó 3. napján kelt 29.801-as számú rendeletéből. Budapest, Egyetemi nyomda.
- A felső kereskedelmi iskolák hivatalos szervezete. Kiadta a kereskedelemügyi m. kir. miniszter hozzájárulásával a vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszter 1895. évi augusztus hó 20-án kelt 44.001-es számú rendelete. M. kir. Tud., Budapest, 1895, Egyetemi Nyomda.
- A közoktatási magyar kir. miniszternek a közoktatás állapotáról az országgyűlés elé terjesztett 7-dik. jelentése. *Keresztény Magvető*, 1879. XIV. évf. 1. sz. füzet, 59. 56–60. p.
- A Kolozsvári Kereskedelmi Akadémiai Sportkör csarnokfelavató disztornázása. *Huszádik Század*, 1909. február 23.
<http://www.huszadikszazad.hu/1909-februar/sport/a-kolozsvari-kereskedelmi-sportkor-csarnokfelavato-disztornazasa> (Letöltve: 2015. 10. 20.)
- BRICHT Lipót: *A Budapesti Kereskedelmi Akadémia története alapításától 1895-ig*. Bpest, 1896, Singer és Wolfner.

- KAUNITZ Lajos: A felső kereskedelmi iskolák az 1900/1901-es tanévben. *Kereskedelmi Szakoktatás*, 1902. X. évf. 1. sz. 18–32. p.
- KISS Sándor: *Kolozsvári bennlakással összekötött kereskedelmi akadémia története 1878–1895*. Kolozsvár, 1896, Cirner és Lingner Könyvnyomda.
- KISS Sándor: A kolozsvári bennlakással összekötött felső kereskedelmi iskola – kereskedelmi akadémia – huszonharmadik évi értesítője az 1900-1901-es tanévről. Kolozsvár, 1901, Ajtai K. Albert Könyvnyomda.
- KISS Sándor: A kolozsvári bennlakással egybekötött kereskedelmi akadémia 24. évi értesítője az 1901-1902-es tanévről. Kolozsvár, 1902, Ajtai K. Albert Könyvnyomda.
- Magyar Statisztikai Évkönyv, Új Folyam* XI. 1902. Magyar Királyi Központi Statisztikai Hivatal, Budapest, 1903, Athenaeum.
- MUZSNAI Ürmössy Lajos: *Kolozsvár kereskedelme és ipara története*. Kolozsvár, 1898, Harmath J. Nyomda.
- NÉVY László: *A Budapesti Kereskedelmi Akadémia 40 évi jelentése*. Budapest, 1903, Pesti Könyvnyomda.
- PÓLYA Jakab: *A Pesti Polgári Kereskedelmi Testület és a Budapesti Nagykereskedők és Nagyiparosok Társulata története*. Budapest, 1896, Franklin-Társulat Nyomdája.
- SCHACK Béla (1896): *Felső kereskedelmi iskoláink tanítástervének fejlődése*. Budapest, 1896, Lampel.
- SZÉPLAKI János: Kereskedelmi főiskolák külföldön: In Kiss Sándor (szerk.): *A kolozsvári bennlakással összekötött kereskedelmi akadémia huszonnegyedik évi értesítője az 1901–1902. tanévről*. Kolozsvár, 1902, Ny. Gombos Ferenc Könyvnyomda, 5–16. 11. p.

Másodlagos szakirodalom

- FERENCZI Szilárd: Adatok a kolozsvári virilizmus történetéből. *Erdélyi Múzeum*, 2010. 72. évf. 1–2. sz. 17–29. p.
- NAGY Péter Tibor: A húszas évek középiskola-politikájának kialakulása. *Századok*, 2000, CXXXIV. évf. 6. sz. 1313–1334. p.
- SCHACK Béla – VINCZE Frigyes: *Kereskedelmi oktatásügy fejlődése és mai állapota Magyarországon*. Budapest, 1930, Franklin-Társulat.
- VINCZE Frigyes: *A középfokú kereskedelmi szakoktatásügy hazánkban és a külföldön a 19. század ötvenes éveitől napjainkig*. Budapest, 1935, Studium.
- VINCZE Frigyes: *A szakoktatásunk múltja és jelene*. Budapest, 1937, Szepes és Urbányi.
- ZSIDI Vilmos: *Kereskedelmi akadémiák hallgatói a dualizmus korában 1891–1918*. Budapest, 2006, Budapesti Corvinus Egyetem.